

การแกะสลักต่อไม้ยางพารา

ส่วนพัฒนาอุตสาหกรรม
สำนักจัดการป่าชุมชน
กรมป่าไม้

บทนำ

ประเทศไทยได้มีการปลูกยางพารามานานแล้ว โดยเฉพาะมีการปลูกและแพร่หลายอยู่มากทางภาคใต้ของประเทศ สำหรับการปลูกยางพาราตั้งแต่อดีตมา มีการปลูกยางพาราเพื่อต้องการเอาน้ำยางของยางพาราเพียงอย่างเดียว จนกระทั่งมีการปรับปรุงพันธุ์และมีการส่งเสริมการปลูกยางพาราจากสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางก็มีการพัฒนาพันธุ์ยางที่ดีขึ้นและมีพันธุ์ยางพาราใหม่ ๆ ขึ้นมา แต่การใช้ประโยชน์ก็ยังคงใช้น้ำยางอย่างเดียวเหมือนเดิม สำหรับเกษตรกรที่ทำสวนยางพาราโดยการขอทุนจากสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางนั้น เกษตรกรจะต้องโค่นยางพาราเก่าออกเสียก่อน จึงจะปลูกยางพันธุ์ใหม่ลงทดแทน ในอดีตเมื่อโค่นยางพาราเก่าแล้วจะเผาต้นและตอทิ้งทั้งหมด แต่ต่อมาในระยะหลังจนถึงปัจจุบันนี้ก็ได้มีการนำไม้ยางพารามาทดแทนไม้อื่น ๆ ทำอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ และในปัจจุบันได้มีการพัฒนาจนต้นยางพาราสามารถนำมาแปรรูปใช้งานได้เกือบหมดทั้งต้นที่เหลือก็มีเฉพาะตอไม้ยางพาราที่ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์คงเผาทิ้งอยู่ในแปลงหนึ่ง ๆ หลาย ๆ ต้นหากรวมในปีหนึ่ง ๆ มีก็หลายล้านต้น ดังนั้นตอยางพาราที่มีอยู่มากมาย จึงควรนำมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับตอไม้ยางพารา โดยการแกะสลักซึ่งสร้างรายได้ให้กับเจ้าของสวนหรือเป็นการเสริมอาชีพหรือสร้างงานให้กับเกษตรกร กลุ่มชุมชนได้เป็นอย่างดี

คณะผู้จัดทำ

กันยายน 2550

ข้อมูล : ศูนย์ศึกษาและพัฒนาวนศาสตร์ชุมชนที่ 17 (พัทลุง)

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

บทนำ	1
ประวัติความเป็นมา	3
การเตรียมดอกไม้ยางพารา	4
การตัดแต่งดอกไม้ยางพารา	4
การขึ้นรูปบนดอกไม้ยางพารา	5
เครื่องมือและอุปกรณ์ในการขึ้นรูป	6
การตกแต่งรายละเอียด	7
การขัดและตกแต่งสี	9
การลงน้ำมันหรือทาสี	10
การประกอบเครื่องมือแกะสลัก	12
การฝึกแกะสลักดอกไม้ยางพารา	13
การแกะสลักบนแผ่นไม้	14
การขึ้นรูปการแกะสลักไม้แผ่น	14
ปัญหา	16
ข้อเสนอแนะ	16
ศูนย์เรียนรู้กลุ่มแกะสลักดอกไม้ยางพาราตะไคร่หมด	16

การแกะสลักต่อไม้ยางพารา

ประวัติความเป็นมา

ศูนย์การเรียนรู้การแกะสลักต่อไม้ยางพารา ตั้งอยู่ที่วัดตะโหมด อำเภอดงหลวง จังหวัดพัทลุง เดิมงานแกะสลัก ถือเป็นภูมิปัญญาประจำท้องถิ่นของชาวบ้านในชุมชนตะโหมด เนื่องจากเมื่อก่อนชุมชนตะโหมด เป็นชุมชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่แบบพอเพียงพึ่งตนเองในทุก ๆ ด้าน นอกจากนี้แล้วก็ยังมีความสามารถในการใช้ฝีมือช่างในการตกแต่งสิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้กันในหมู่บ้านหรือของใช้ในครัวเรือน เช่น การแกะสลักพระพุทธรูปไว้บูชาที่ในวัด การแกะสลักหัวมิด (ด้ามมิด) พกประจำตัว หรือหัวมิดหมอกกลางบ้าน แกะสลักกระต่ายขูดมะพร้าวด้วยเครื่องมือไม้ที่ขึ้น มีมิดปลายแหลม ขวาน ม้อน ส่ว ซึ่งต่างกับกับปัจจุบันที่มีเครื่องมือที่ทันสมัยและ มีมากมายหลายชนิดมาใช้

ดังนั้น ท่านพระครูสุนทรทิกจนาโยค จึงมีความคิดที่จะให้มีการอนุรักษ์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของช่างฝีมือเอาไว้โดยเฉพาะการแกะสลักไม้ จึงได้ร่วมมือกับคณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์จัดทำโครงการแกะสลักต่อไม้ยางพาราขึ้น โดยการรับสมัครคนที่สนใจอยากจะเรียนรู้ในเรื่องการแกะสลักต่อไม้ยางพาราพร้อมกับได้มีการจัดจ้างช่างมาสอนให้ความรู้ตลอดจนจัดตั้งเป็น "ศูนย์การเรียนรู้การแกะสลักต่อไม้ยางพารา" ที่วัดตะโหมด เมื่อ ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา

การแกะสลักตอไม้ยางพารา

1. การเตรียมตอไม้ยางพารา

การคัดเลือกตอไม้ยางพาราจากแปลงที่มีการล้มต้นยางพาราแล้ว ซึ่งมีวิธีการคัดเลือกดังนี้

- ควรเป็นตอยางพาราที่เพิ่งล้มใหม่ ๆ เพราะตอยางใหม่เนื้อไม้ยังสดอยู่ การแกะสลักจะง่ายกว่าตอที่ล้มไว้นานแล้ว

- ควรคัดเลือกโดยการหาลักษณะของตอยางพาราที่มีเค้าโครงคล้ายคลึงกับภาพที่ต้องการจะแกะสลัก

- ควรคัดเลือกตอไม้ยางพารามาก่อน แล้วจึงค่อยแกะสลักตามลักษณะรูปทรงของรากยางพารา

- ควรเลือกตอยางพารา ลักษณะของตอที่มีรากแขนงมีขนาดใหญ่และแตกแขนงออกมาก

2. การตัดแต่งตอไม้ยางพารา

เมื่อคัดเลือกตอไม้ยางพารามาได้แล้วก็นำมาทำความสะอาด โดยใช้ขวานหรือเลื่อยตัดปลายรากออกให้ได้ขนาดตามต้องการ ดังนี้

- โดยการใช้เลื่อยยนต์ ตัดแต่งบริเวณโคนต้นให้เสมอกันเมื่อเวลานำไปวางจะไม่ล้ม

- การตัดแต่งปลายรากที่มีขนาดใหญ่ออกโดยใช้เลื่อยยนต์ หรือเลื่อยโค้ง

- การตัดแต่งรากแขนงที่มีขนาดเล็ก โดยการใช้ขวานหรือสิ่วแกะสลักตัดออก

3. การทำความสะอาดดอไม้ยางพารา

เมื่อได้ดอไม้ยางพาราที่ทำการตัดแต่งเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะต้องทำความสะอาดโดยการนำน้ำมาล้างเศษดินหรือหินที่ติดมากับดอไม้ยางพาราออกให้สะอาด

4. การแกะเปลือกยางพารา

หลังจากทำความสะอาดดอไม้ยางพาราเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะต้องแกะเปลือกยางพาราออกให้หมด โดยการใช้มีดหรือไม้ตีเปลือกยางพาราเบาๆ เพื่อให้เปลือกกระเทาะหลุดออกมาให้หมด

5. การขึ้นรูปบนดอไม้ยางพารา

โดยการนำเอาดอไม้ยางพาราที่เตรียมไว้ มาวางเอาส่วนของโคนที่เป็นลำต้นไว้ด้านล่าง ส่วนของรากให้อยู่ด้านบนแล้วเลือกคุณลักษณะของรากยางพาราว่าลักษณะการวางของรากเหมาะที่จะทำรูปอะไร

- โดยการนำเอาดอไม้ยางพาราที่เตรียมเอาไว้ ซึ่งผ่านการตกแต่งและทำความสะอาดเสร็จเรียบร้อยแล้ว มาขึ้นรูป

- การขึ้นรูปโดยใช้เครื่องมือแกะสลัก มาแกะขึ้นรูปตามจินตนาการ โดยที่ไม่ต้องวาดภาพลงบนตอของไม้ยางพาราก่อน การขึ้นรูปลักษณะนี้ มักจะเป็นช่างแกะสลักที่มีฝีมือ และมีประสบการณ์มานานแล้ว

- การขึ้นรูปโดยใช้เครื่องมือแกะสลักมาแกะขึ้นรูปตามรอยภาพที่ได้มีการวาดรูปไว้บนตอไม้ยางพารา

- การขึ้นรูปตามแบบที่วาดไว้บนตอไม้ยางพารา เครื่องมือที่ใช้ส่วนใหญ่ก็จะเป็นสามเหลี่ยมเดินตามเส้นที่วาด แล้วค่อยแต่งด้วยสว่าน

- ส่วที่นำมาใช้ในการขึ้นรูป ก็จะเป็นสว่าน และสามเหลี่ยม ส่วนขนาดของสว่านที่จะใช้ก็จะขึ้นอยู่กับรูปที่จะแกะว่ามีขนาดเล็กใหญ่เท่าใด

เครื่องมือและอุปกรณ์ในการขึ้นรูป

- การขึ้นรูปโดยที่ไม่ต้องมีภาพหรือลายบนตอไม้ยางพารา ส่วที่ใช้จะเป็นสว่านขนาดต่าง ๆ

ส่วแกะสลักส่วโค้งที่ใช้ขึ้นรูป

ส่วแกะสลักสามเหลี่ยมใช้ขึ้นรูป

- ม้อนที่จะนำมาใช้ในการดอกแกะสลัก ไม่ควรจะมีหงอน เพราะเนื่องจากเวลาดอกถ้าเป็นม้อนที่มีหงอน หงอนของม้อนอาจไปโดนรูปอื่นที่อยู่ใกล้กัน ทำให้หักและเสียหายได้
- ม้อนที่ใช้แกะสลักสามารถเลือกใช้ได้หลายขนาด เนื่องจากในบางครั้งจำเป็นต้องใช้ม้อนที่มีน้ำหนักมาก ซึ่งเป็นม้อนที่มีขนาดใหญ่ มักใช้ในเวลาขึ้นรูป และจะใช้แกะสลักกับงานที่มีขนาดใหญ่ทำให้งานเสร็จเร็วยิ่งขึ้น

ม้อนที่ใช้ในการแกะสลัก

6. การตกแต่งรายละเอียด

การแต่งรายละเอียด เป็นการตกแต่งรูปที่ขึ้นไว้แล้วให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน เพราะรูปที่ขึ้นไว้ จะเป็นเพียงเค้าโครงของภาพเท่านั้น ถ้าเป็นรูปนกก็เห็นเพียงรูปนก แต่จะไม่มีรายละเอียดส่วนอื่น ๆ ของนกให้เห็น ไม่มีตา รูกมูก เส้นขน เล็บหรือเกล็ดบริเวณตีนนกให้เห็น ดังนั้นการเก็บรายละเอียด จะเป็นงานที่มีความละเอียดอ่อนและต้องการความปราณีตมาก เครื่องมือแกะสลักที่จะนำมาใช้ ก็จะเป็นเครื่องมือขนาดเล็กเป็นส่วนใหญ่สำหรับการตกแต่งรายละเอียดต้องทำให้เสร็จทีละรูป ไม่ควรข้ามไปทำรูปอื่น หรืองานชิ้นอื่น ๆ ก่อน หรือสลับไปมา เพราะอาจทำให้เราหลงและเก็บรายละเอียดได้ไม่หมด ทำให้งานที่ออกมาไม่สวยงาม หรืออาจมีตำหนิได้

เครื่องมือในการตกแต่งรายละเอียด

- ม้อนขนาดเล็ก
- สี่สามเหลี่ยมตัวเล็ก
- สี่ตัวกลมเล็ก
- สี่ตัวโค้ง
- สี่ตัวแบน
- มีดปาด

สี่ตัวแบน

สี่ตัวกลม

สี่ตัวโค้ง

สี่สามเหลี่ยม

มีดปาด

7. การขัดและตกแต่งสี

การขัดและตกแต่งลงสีน้ำมัน การขัดหรือตกแต่ง ถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการแกะสลัก การขัดอาจขัดด้วยมือหรือใช้เครื่องมือช่วยขัดก็ได้ การขัดด้วยมือจะช้า แต่จะมีความละเอียดกว่า และสามารถขัดได้ในทุกซอกทุกมุม ส่วนการขัดกับเครื่องจะขัดได้เร็วในพื้นที่ที่กว้างไม่เกิดขวงมากนัก แต่ถ้าหากไม่ระมัดระวังอาจทำให้รูปทรงเสียหายได้ เนื่องจากความแรงและเร็วของเครื่องขัด เมื่อขัดทำความสะอาดแล้ว ก็นำมาลงน้ำมันหรือทาสี เพื่อให้เกิดความสวยงามตามความชอบ

- การขัดและตกแต่งสีเป็นการเก็บรายละเอียดอีกครั้งหนึ่ง เพื่อเพิ่มความสวยงามมากยิ่งขึ้น แต่ในขั้นนี้ไม่ได้นำเครื่องมือแกะสลักมาใช้ในการตกแต่ง

- การตกแต่งโดยใช้กระดาษทรายมาขัดด้วยมือ หรือนำไม้กลม ไม้เหลี่ยม แล้วนำกระดาษทรายมาห่อ นำไปขัดถูรูปที่ต้องการจะตกแต่ง

การตกแต่งโดยใช้เครื่องขัดกระดาษทราย ซึ่งมีกระดาษทรายหลายขนาดให้เลือกใช้

เครื่องขัด

- นำชิ้นงานที่ผ่านการขัดแต่งเรียบร้อยแล้ว มาเช็ดหรือเป่าบดฝุ่นที่ติดอยู่บนชิ้นงานออกให้หมด

8. การลงน้ำมันหรือทาสี

- นำน้ำมันมาทาให้ทั่วชิ้นงาน หรือการลงสีบนชิ้นงาน ควรจะเป็นสีที่เป็นจริงเหมือนกับต้นแบบ เช่น รูปนก มีปาก ตา ขอบตา หน้าผาก ห้ว หน้าอก หลัง ท้อง ปีก หาง ดิน และเล็บ สีอะไร ก็ควรทาสีให้เหมือนกัน ก็จะเพิ่มความสวยงามได้มากยิ่งขึ้น

9. เครื่องมือแกะสลัก

เครื่องมือที่ใช้แกะสลักมีอยู่หลายขนาด ซึ่งขึ้นอยู่กับช่างแกะสลักแต่ละคนที่มีความชำนาญแตกต่างกันออกไปตามความถนัดของแต่ละคน บางคนมีความถนัดในการแกะชิ้นงานขนาดใหญ่ เครื่องมือที่ใช้ก็จะมีขนาดใหญ่เช่นกัน บางคนมีความถนัดในงานขนาดเล็กมีความละเอียด เช่น ภาพลายไทย เครื่องมือก็จะมีขนาดเล็ก จำนวนของเครื่องมือมีจำนวนไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความละเอียดของชิ้นงาน

เครื่องมือแกะสลักที่ประกอบค้ำแล้ว

เครื่องมือแกะสลัก สามารถเลือกซื้อหาจากตลาด มีทั้งที่ประกอบเสร็จ และมีเฉพาะ
เครื่องมือไม่มีด้าม ต้องมาประกอบเอง

เครื่องมือแกะสลักที่ไม่ประกอบด้าม

10. การประกอบเครื่องมือแกะสลัก

- ไม้ที่สามารถนำมาใช้ทำด้ามเครื่องมือแกะสลัก จะต้องเป็นไม้ที่มีความเหนียวและคงทน
ไม่แตกเวลาใช้มันดอก ไม้ที่สามารถนำมาทำได้ เช่น ไม้มะขาม ไม้ข่อย การเลือกไม้ที่จะนำมาทำ
ด้ามส่วแกะสลักต้องเลือกไม้ที่มีขนาดใหญ่กว่ารูของด้ามเล็กน้อย

ไม้ข่อย

ไม้มะขาม

ขั้นตอนการทำด้ามเครื่องมือแกะสลัก

- ใช้เลื่อยตัดไม้มะขามหรือไม้ข่อย ความยาวท่อนละประมาณ 3 - 4 นิ้ว แล้วนำมา
ตากแดดไว้ประมาณ 3 แดด เพื่อต้องการให้เนื้อไม้มีความคงทนและมีความเหนียวมากยิ่งขึ้น

นำไม้ที่ตากแดดแล้วมาเหลาเสียมปลายให้แหลม และให้มีขนาดพอดีกับรูของส่วแกะสลัก

ด้ามไม้ที่เสียมปลายแล้ว

11. การฝึกแกะสลักดอกไม้ยางพารา

การแกะสลักดอกไม้ยางพารา สำหรับคนที่ฝึกใหม่ ไม่เคยสัมผัสเครื่องมือหรือไม้รู้จักเครื่องมือแกะสลักมาก่อน ก็จะมีวิธีการฝึกโดยการฝึกหัดแกะสลักไม้แผ่นก่อน เพื่อให้มีความชำนาญในการใช้เครื่องมือ และสามารถหยิบจับเครื่องมือมาใช้ได้ถูกต้อง ซึ่งเครื่องมือแกะสลักแต่ละตัวก็จะทำหน้าที่แกะสลักที่แตกต่างกันไป เมื่อรู้จักใช้เครื่องมือแกะสลักได้ดีแล้วจึงจะไปเริ่มต้นแกะดอกไม้ยางพารา

การแกะสลักบนแผ่นไม้

การสร้างแบบการแกะสลักบนแผ่นไม้

- การเตรียมแผ่นไม้ที่จะแกะสลัก แผ่นไม้ควรมีความหนาไม่น้อยกว่า 1 นิ้วครึ่ง ความกว้างและความยาว แล้วแต่ภาพที่จะแกะสลัก
- เมื่อได้แผ่นกระดานมาแล้ว ก็นำแบบมาทับลงบนแผ่นกระดาน ใช้ดินสอหรือปากกา วาดลงบนแผ่นกระดาน

การขึ้นรูปการแกะสลักไม้แผ่น

- การขึ้นรูปบนแผ่นกระดานจะใช้ส้อมสามเหลี่ยมตอกเดินตามแนวเส้นดินสอหรือปากกา ที่วาดไว้บนแผ่นกระดาน
- การแกะ เริ่มแกะจากรอยดอกของสามเหลี่ยมออกมายังพื้นที่ไม่ต้องการ สำหรับ ส่วนที่เป็นภาพจะเว้นไว้แล้วค่อยแต่งเค้าโครงภายหลัง

การแกะโดยใช้ส้อมสามเหลี่ยมแกะเอาส่วนที่ไม่ต้องการออกให้หมดเว้นไว้เฉพาะรูปภาพที่ต้องการ

การใช้มีดขนาดเล็กในการแกะภาพที่มีขนาดเล็กเพื่อต้องการความละเอียด

การใช้สว่านโค้งขนาดกลางในการแกะภาพ และใช้มีดขนาดเล็กในการตกแต่งรายละเอียดของภาพ

การแต่งรายละเอียด

การใช้สว่านแบนขนาดกลางตกแต่งเก็บรายละเอียดและใช้มีดไม้ซึ่งมีน้ำหนักเบา
ในการตกแต่งเพื่อต้องการความละเอียด

การใช้สว่านแบนขนาดกลางตกแต่งภาพแทนมิดปาด

ปัญหา

1. ตอไม้ยางพาราเป็นตอไม้สด มีน้ำหนักรมาก ต้องใช้กำลังคนมากหรือต้องใช้เครื่องมือเครื่องทุ่นแรงในการเตรียมวัสดุในการแกะสลัก
2. ชี้นงานที่แกะสลักไม่เหมาะที่จะนำไปตกแต่งสวนนอกบ้านหรือกลางแจ้ง
3. มีมอดไม้เข้าทำลาย
4. มีเชื้อราหลายชนิดเข้าทำลายชิ้นงานที่แกะสลักเสร็จแล้ว

ข้อเสนอแนะ

1. หลังจากแกะสลักตกแต่งเสร็จเรียบร้อยแล้ว ควรเอาชิ้นงานไม้อบด้วยน้ำยากันพวกเชื้อรา หรือมอดปลวกต่าง ๆ
2. การแกะตอไม้ยางพารา ใน 1 ตอ ควรแกะสลักให้เสร็จภายใน 3 สัปดาห์หรือประมาณ 20 วัน เพราะถ้าหากใช้เวลาในการแกะสลักนานกว่านี้ ตอไม้ยางพาราระงับเนื้อไม้จะเหนียวทำให้แกะสลักยากมากยิ่งขึ้น
3. ควรหารูปแบบของชิ้นงานที่คงเอกลักษณ์ของตอไม้ยางพาราอยู่
4. ควรสนับสนุนให้มีการฝึกอบรมทักษะในการออกแบบและแกะสลักเพิ่มเติมอีก

ศูนย์เรียนรู้กลุ่มแกะสลักตอไม้ยางพาราตะโหนด

สถานที่ติดต่อ วัดตะโหนด หมู่ที่ 3 ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง
โทร. 08-6834-0816